

ԳՐԱԴՍԱԿԱՆ

ՕՐԱՅՈՅՑ — 1979

ՊԱՏՐԻԱՐԲՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅՈՑ ԹՈՒՐԲԻՈՑ
Պատասխան՝ ՄՈՎՍԷՍ Ա. ՔԶ. ԳԱԼԵՆՏԵՐԵԱՆ

Վերջերս առիթը ունեցանք աչքէ անջնկելու 1979 ապրիլի 4. Պոլսոյ Պատրիարքութեան գրպանի Օրացոյցը, Դժբախտաբար, ինչպէս անցեալ տարիներուն, այս տարուան Օրացոյցը ևս զերծ չէ թերիներէ ու վրէպներէ: Սխալներ՝ որոնք նուազեցելու և ուղղուելու փոխարէն, տարիներու թաւալումին հետ առաւել ևս կը ճոխանան: Այդ թերիները լրացնելու և այդ վրէպները ուղղելու փորձ մը վստահութեամբ չեստապառնայ:

Ուրեմն կ'ընենք մեր նկատողութիւնները կարգաւ:

Նախ կը դարձանանք թէ ինչո՞ւ մեր

Տիրոջ պայծառակերպութեան նկարը դրաւած է Տօնացոյցի բաժինը կանխող էջը: Աւելի լաւ պիտի չըլլա՞ր Կթէ Բրիտանոյի Ծննդեան նկարը փոխարինէր զայդ:

Էջ 20, Թուուար 5, ձևազաւոյց(*)

... ճրագաւոյց:
Նոյն էջին, վարէն 5րդ տող, ձառագալթեալ ... Զնանդութեամբ, քանզի օրը Ուրբաթ է և ոչ Հինգշաբթի:

Էջ 21, վարէն 3րդ տող, Արեգական ... Արեգականն, Նոյն բառը կը գտնենք էջ 23ի վերջընթերցողին վրայ:

Էջ 22, 2րդ տող(**), Տնն. ... Տնն. կամ, աւելի ճիշդը, Տեառն (կրճատեալ բառին մօտ միջակէտը անհրաժեշտութիւն մըն է ըստ քերականական օրէնքի, քովը վերջակէտ ըլլայ կամ ոչ: Յետոյ, չ'արժեք բառ մը կրճատել, անկէ երկու տառ զեղչելով միայն, քանի որ անոնցմէ մէկուն տեղը պիտի գրառուի միջակէտէն):

(*) պէտք է ըլլայ բառերը կրկնելու փոխարէն, սխալ և ուղիղ ընթերցումները իրարմէ կ'անջատենք կախման կէտերով:

(**) երբ տողին ուրկէ ըլլալէ չէ նշանակուած, պէտք է հաշտել զայն վերէն:

և յայտնի տաղասացի ղեկավարութեամբ: Այստեղ փոխադրուելը աւելի գործնական-կազմակերպչական ծրագրի արդիւնք էր. այն աւելի մօտիկ էր Պատրիարքին ու Պատրիարքեանին: Բաւարար արդիւնք է արձանագրումն նաև այստեղ, հասցնելով ուսուցիչ ու գիտնական վարդապետներին ստուար մի խումբ, որոնցից մասնք տեղափոխուում ու ծառայում են նաև Մայր-Աթոռ Ս. Էջմիածնում, ինչպիսիք են մեծանուն Սիմէոն Երևանցի և Ներսէս Աշտարակեցի, նաև՝ Յովսէփ Արղւթեան ու Եփրեմ Կաթողիկոսները, Յարութիւն Բասնցի, Պետրոս Բերթումեանը, Սահակ Ահադինը (կրտսեր), Պետրոս Ղափանցի(30):

Սկիւտար - Գուռ - Գաբուռ դպրոցի

ծառայութիւններին օգտուեց 'ոչ միայն Պաշտօնայութիւնը, մասնաւոր ոչ միայն եկեղեցւոյ - կրօնական տեսակէտից, այլև դաւառներ մէջ ապրող ողջ արեւմտահայութիւնը, որին հասնում էր թէ՛ կենդանի խօսքով (եկեղեցական առաջնորդ՝ հովիւներ), թէ՛ վերոնշեալ դրական - մշակութային-ազգային ձեռնարկումներով:

Ամբողջութեամբ, Սկիւտար-Գուռ-Գաբուռ (աւելի յետոյ՝ Արմաշի) դպրոցները յատկապէս Արեւմտահայութեան ողջ ուսուցման-կրթական, լուստուրութեան, մատենաւ գրական, գիտա-մշակութային, ազգային-եկեղեցական կեանքի ամենահարազատ և ամենաարդիւնատէտ օրրանները հանդիսացան:

ՓԱՅԼԱԿ ԱՆԹԱՊԵԱՆ

(30) Մաղափա Արեգալ. Օրմանան, Եկեղեցւոյ տուած, Հատար Բ, Կ. Պոլս, 1912, էջ 3037, 1937

(Վերջ)

Նոյն նկատողութիւնը նաև յաջորդ տողին, ուր ըստած է Բ. օր Ծննդ: Իսկ երկու տող վարը Նորաստեղծ ըստած է փոխան Նորաստեղծեալի:

Նոյն էջին վրայ, 8րդ տող, Առ. Քռ. լուսնի, Հուսնի երեսոյթները ուղղակիօրէն կապ մը չունին օրուան տօնին և երգուելիք շարականներուն հետ: Արժանապատիւ Տէր Հայրը չէ՞ր կարծեր որ, քանի որ միւրոցներն ալ լայն ձգուած են արդէն, այդ բացատրութեանց առանձին տող մը տալը և զայն շեղագրելը աւելի աչքառու պիտի դարձնէր զանոնք:

էջ 25, վարէն 9րդ տող, Պողիֆոսի ... Պողիկոսի:

Նոյն էջ, վարէն 3րդ տող, Սպիտոնի ... Ապիտոնի:

էջ 26, վարէն 5րդ տող, Մանկունք ... Մանկունք: (Նոյն շարականը շիտակ գրուած էր 24րդ էջի 8րդ տողին վրայ):

էջ 27, 8րդ տող, Ալեքսանդր ... Ալեքսանդր:

Յաջորդ տողին, Սոփոնիս (սուղական) ... Սոփոնիս (սեւական):

էջ 28, 3րդ տող, Սոփիա ... Սոփիայ (նոյն սխալը):

էջ 30, առաջին տող, առաջ ... Առաջ:

Նոյն էջ, յաջորդ տող, Մեկլուսը պէտք է գրուէր յաջորդ՝ Իսլամաց Բէպիւլ էվ-վէլ մասու 12րդ օրուան:

Նոյն էջ: 5րդ տող, մարգարէի ... մարգարէին:

էջ 34, Վարդանանց ասոնին պէտք է գրուէր հետեւեալ բացատրութիւնը. Յի-սասակ մեռելոց եւ Տօն ազգային:

Նոյն էջ, վարէն 2րդ տող, Ս. Ժողովոյն 4. Պոլսոյ ... 4. Պոլսոյ Ս. Ժողովոյն:

էջ 35, վարէն 7րդ տող, Խշ.ի ... Խաշի: (Խաշ եռատառ բառն ալ կը կըր-նատուի):

էջ 36, 3րդ տող, մեծ Պահոյ, կը զարմանանք թէ ինչո՞ւ առանձին պահի բառերուն պէտք գրուած է, իսկ մեծ պահոյի մէջ՝ գլխագիր:

էջ 38, 6րդ տող, Ելիզ ... Ելից:

Նոյն էջ, 8րդ տողին վրայ պէտք է աւելցուէր Յունաց Բղն Բարեկենդան, ինչ-պէ՞ս Եւրոպացւոցը յիշուած է նախորդ կիրակիին, մեզի հետ:

էջ 39, 4րդ տող, Երուսաղէմի (աշ-խարհաբար հոլովում) ... Երուսաղէմայ (գրաբար հոլովում):

Նոյն էջ (39), 8րդ տող, պառուսանցը կը սկսի 10 և ոչ թէ 11 Մարտին (նոյնն է տարին երուն՝ 9ին — միշտ Հին Տոմարով 25 փետր.ին) և կ'աւարտի 16ին և ոչ 18ին:

Չինք հասկնար թէ նշանակուած սուր-բիսու անուններուն քով ինչո՞ւ մակդիր-ներ կը յաւելու Արժ. Տէր Հայրը կարգ մը տեղեր: Օրինակ, էջ 40, Յովնանու Օձ-նեցւոյ անունին քով Իմաստաւիրին մակ-դիրը կայ, զոր չունի մեր Տօնացոյցը:

էջ 41, 21 Մարտը Գորնամամուս է նշանակուած իրաւամբ: Բայց ինչպէ՞ս կ'ըլլայ որ նոյն օրը ըլլայ վերջին օրը ձմեռն: Վերջ 50 աւուրց ... ք պէտք չէ՞ր տանիլ նախորդ օրուան:

էջ 42, 8րդ տող, Յնց. Աւետում: Ին-չո՞ւ միայն Յունաց, Եւրոպացոց Աւե-տումն ալ նոյն օրը չէ՞:

էջ 43, 8-9րդ տողեր, մասնելոյն ի վիրապեն: Վիրապէ՞ն կը մտնէ թէ վիրապ կը մտնէ բաղձաշարք սուրբը: Ճշդա-պայն ձեռն է՝ Յիսասակ շարչարմաց եւ մասնելոյն ի վիրապեն:

էջ 48, 10-11րդ տողեր (վերէն կամ վարէն), Ոսկրուայի: Գրաբար ճիշդ ձեռն է Ոսկրուայի:

Նոյն էջին վրայ, վարէն 7րդ տող, Ջարչարմաց և Խաչելուքեան բառերը պարզ գրելէ ետք ի՞նչ հարկ Թաղմանը գլխա-գրելու: Իրականութեան մէջ երեք բա-ռերն ալ պէտք է գլխագրով սկսի:

էջ 49, 9րդ տող, Պահի, Ճրագալոյց: Պահի, Ճրագալոյցը և էջին վերջին տա-ղին վրայ երեցող Նաւակաթիք մէկ օր-ուան մէջ չեն կրնար պատահիլ Ճրագա-լոյցը ծով կը նշանակէ, ինչ որ աւելի է քան պահք, իսկ նաւակաթիքը նուազ է քան պահք, արդիւնքով միայն մտեղէնի գործածութիւնը Աւելի ճիշդ պիտի ըլլար պահի բառ վերցնել, ինչպէ՞ս որ արդէն չէ նշուած Մինդեան Ճրագալոյցի օրը:

էջ 50, Բ. օր Զատիկի, Տարւոյն ըն-թացքին հինգ օրեր սահմանած է Հայց. Եկեղեցին, մեռելոց յիշատակին նախ-ուած: Զարմանալին այն է որ զայդ ծա-

նուցանող բացատրութիւնը տարբեր ձևով և ապագրութեամբ (տառերով) կը ներկայանայ իւրաքանչիւրին համար: Դժուար է միօրինակ բանաձև մը որդեգրել:

Էջ 53, 4րդ տող: Ո՞վ ըսած է թէ Լուսին Ծնունդը կ'իյնայ լուսնական ամսու առաջին օրուան: Աստղաբաշխական հաշիւներով ճշգրտած է թէ լուսնական ամսու վերջին և կամ վերջնիժեր օրն է որ տեղի կ'ունենայ լուսնի ծնունդը և իսլամական ամսու առաջին օրը պարզ աչքով տեսնելի կ'ըլլայ հրեայոյնս Գէօ: Օրինակ՝ լուսնի ծնունդը Ապրիլի 26ին է և ոչ 28ին (ժամով ու վայրկեանով ալ ճշգրտած հաշիւ՝ Փարիզի աստղագէտներու միջոցաւ):

Էջ 55, վերջին տողը, կամաւոր ... կամաւորութեամբ:

Էջ 57, վերջնիժեր տողը, Լէ. օր Յիւնաց ... Լէ. օր Յիւնաց:

Էջ 58, 4րդ տող: Մոռցուած է Համբարձման նախատօնակի յիշատակութիւնը: Նայն էջին, ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ... ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄՆ ՏԵԱՒՆ ՄԻՐԱՅ ԹՅՈՒՄՈՒ ՔՐԻՍՏՈՍԻ (ինչպէս է պարագան միւս Տնօրինական տօներուն):

Նայն էջին, վարէն 3րդ տող, ԽԲ ... ԽԱ.:

Էջ 59, առաջին տող, ԽԳ ... ԽԲ.:

Նայն էջին, 4րդ տողէն ետք նախատօնակը չէ յիշատակուած:

Նայն էջին, 4րդ տող, երկուրդ ... երկուրդ:

Էջ 60, վերջաւորութեան, Յինանց 47րդ օրը ըլլալուն, փակագծի մէջ պէտք է աւելցուէր. (Երկնային վիճակի յիշատակ վիճակաւ ընտրութեան առաքելոյն Մատթիայ):

Նայն օրը մոռցուած է Յունաց Համբարձումը նշանակել, ինչպէս նաև Հոգեգալուստը՝ 10 օրեր ետք (10 Յունիսին):

Էջ 61, վերջին տողին վրայ, Ա.Կ.ի և Մ.ի մէջև մոռցուած է Ը. տառը աւելցնել, ինչպէս նախորդ կիրակիներուն յաջորդաբար կ'հրէէին Ա.-է տառերը:

Էջ 62ի և էջ 63ի վրայ հոթ անգամ Հոգ. ... Հոգ.:

Էջ 63, 2րդ և 4րդ տողեր, Ձանակըն ... Ձանակընաբար:

Նայն էջին, 8րդ և 10րդ տողեր, յաւաքաւ ... հաւաքաւ (տէս ճշարական), ապ. Երուսաղէմ, էջ 532):

Նայն էջին վրայ մոռցուած է Ս. Հռիփսիմեանց նախատօնակը:

Էջ 64, 9րդ տող (երկու կողմէն), սրբոյն ... Սրբոյն:

Նայն էջին վրայ մոռցուած է Սուրբ Լուսաւորչի նախատօնակի շարականը:

Էջ 65, վարէն 4րդ տող, զինուորին ... զինուորին:

Էջ 66, Ամառնամուտը 21 Յունիսին է և ոչ 22ին:

Նայն էջին, վարէն 3րդ տող, Ներսիսի Մեծի ... Մեծին Ներսիսի:

Իսկ յաջորդ տողին՝ Խարայ ... Խաղայ:

Էջ 68, մոռցուած է Ս. Լուսաւորչի նախատօնակը: Մոռցուած է նաև խաչանիշը, որով նշանակուած էին մեծ սուրբի յիշատակին նուիրուած միւս՝ նախորդ տօները (և ժամակի որ Գիւս ճշարտացը մեծագոյնն է այդ երեք տօներուն): Իսկ սուրբին նշխարաց արուած պատկանան հրակումար կը բացակայի մեր Տօնացոյցէն:

Էջ 70, Թարգմանչաց տօնին ներքև պէտք է նշանակուէր, առանձին տողով, Տօն ազգային:

Էջ 71, 5րդ տող, նախատօնակին շարականը դրուած է (Որ նախմայն): Ինչո՞ւ օտկայն Ուր վարդաբոցինը մոռցուած է հանդիպակաց էջին վրայ, ուր Արթ. Տէր Հայրը բաականացած է Նիսա: Բառով միայն (Թարգմանչաց նախատօնակ):

Էջ 72, վարէն 4րդ տող, առաջնոցն բառէն ետք պէտք է աւելցուէր Քրիստոսի:

Էջ 73, 5 անգամ վարդ: որ պէտք է ըլլար Վարդ:ի: Նայն նաև վարդավառի յաջորդող 2 օրերուն և 2 կիրակիներուն:

Էջ 79, 10 Օգոստոս, Շողակաթի նախատօնակը մոռցուած է (տե՛ս էջմիածնի Օրացոյցը):

Նայն էջին, վարէն 9րդ տող, Լուսաւորչին ... Լուսաւորչին (տողադարձը):

Էջ 80, 8րդ տող, Օրհ. խաղաղոյ: Այս բացատրութիւնը կորսուած կը մնայ շարականներու անուանց մէջ: Զէ՛ր կարելի աւելի աչքառու դարձնել զայն տարբեր գրով չարելով, ինչպէս եղած են, օրինակի համար, Բաբելոնականները:

էջ 80-81, Վերափ: ... Վերափ:

էջ 81, 3րդ տողին սկիզբը պէտք էր աւելցնել եւ Եւրոպացւոց:

Նոյն էջին, վարէն 7րդ տող, 'ԳՁ. էն ետք պէտք էր աւելցնել Բ. զկնի Վերափ:

էջ 82, 2րդ տող, Աճնայի ... Աճնայի': Նոյն էջին, վերջին տող, Առաքելոցն ... առաքելոցն:

էջ 83, 2րդ տող, նախատեսակը մոռցւած է (Գիւս Տփոյին գրուած է, Գիւս Գոսլոյին ինչու ոչ):

էջ 86, 6րդ տողին սկիզբը նորա բառը աւելցնել, իսկ Թեոկոստիսի գրել Թեոկոստիս:

Նոյն էջին, վարէն 7րդ տող, սուրբի մը անուան կարեւոր մոռացումը: Եւէն ետք Խորենայի և: Յաջորդ տողին Գամիացոս գրուած է փոխան Գամիացոսի:

էջ 88, ԽԱՉՎԵՐԱՅ Ժողովրդական ձևն է: Մեր Տօնացոյցը ունի ՏՅՆ ՎԵՐԱՅՄԱՆ ՄԲՈՒՑ ԽԱՉՎԵՆ:

էջ 90, վարէն 7րդ տող, Բարեկենդան պահոց ... պահոց բառը միշտ նախադասութեան վերջը կը գրուի (և այդպէս ալ եղած է միւսներուն):

էջ 91, ա. տող, կուսանաց ... կուսանացն:

Նոյն էջին վրայ Ս. Գէորգի նախատեսակը մոռցուած է:

էջ 93, Գվնցելոյն ... Դրնցելոյն (վ չկայ Պոլին անուան մէջ):

էջ 95, 6րդ տող, Թեկլի ... Թեկլեայ: Նոյն էջ, վերջին տող, Թարգմանչաց նախատեսակը մոռցուած է:

էջ 96, Չնաչխարհիկ գիւտ: Զարմացանք Ներսէս Լամբրոնացիի անունը տեսնելով նշուած սուրբերու շարքին: Յարդ ո՛չ մէկ Հայկական Օրացոյցի մէջ հանդիպած ենք յիշեալին անուան: Իսկ Յիւստակ ... էն առաջ պէտք էր աւելցնել Տօն ազգային եւ եկեղեցական ի ... :

Նոյն էջ, վարէն 3րդ տող, ... կիր. եօթն շաբաթուց: Եօթ անգամ կրկնուող այս բացատրութիւնը եղած է գրեթէ փոխ ի փոխ ուղիղ (տարմեան) և չեղ (գէորգեան) առաւելով:

էջ 98, վարէն 8րդ տող, Ղուկիանոս ... Ղուկիանոս (տարբեր սուրբերու անուններ են կրկուքը: Ղուկիանոսը Lucian

է, իսկ Ղուկիանոսը՝ Longinus հարիւրապետը): Իսկ ինչ որ մեղի համար անհասկնայի կը մնայ, Ղազարու անունէն ետք բացակայութիւնն է իր քոյրերուն՝ Մարթայի և Մարիամու անուններուն:

էջ 99, ա. տող, Դեոփիսոնի ... Թեոփիսոնի (Theotidon և ոչ Deotidon՝ օտար ուղղագրութեամբ): Նոյն օրը՝ Եւդոքսայ (Eudoxia) և ոչ Եւսոփսայ (Եւրոպական D = Դ, օրինակներ՝ David, Daniel = Դաւիթ, Դանիէլ):

էջ 100, 4րդ տող, Լաւաբունին ... Լաւաբանին:

Նոյն էջ, 9րդ տող, Հրաւակերպ ... Հրաւակերս (12րդ տողին ճիշդ գրուած է):

էջ 103, 5 Նոյմ., Քահմանայիցն և յաւջորդ 2 բառերը գլխադրել անիմաստ է:

էջ 104, 9րդ տող, Ս. Հրեշտակապետաց նախատեսակը մոռցուած է:

էջ 105, վարէն 3րդ տող, խոստովանողի ... խոստովանողին:

էջ 106, 20 Նոյմ., Ս. Կոյսի Ընծայման նախատեսակը մոռցուած է:

էջ 108, 6րդ տող, առակերաց Պողոսի ... առակերացն սրբոյն Պօլոսի:

Նոյն էջ, վերջին տող, Առաջին Լուսաւորչաց նախատեսակը մոռցուած է:

էջ 110, վերջին տող, հարց ... հարցն:

էջ 111, ա. տողին վրայ, փակագծի մէջ տրուած յովանկի ասել բացատրութիւնը պէտք է երևէր նաև էջ 24ի վրայ, Անտոնի և այլ ճգնաւորաց տօնի օրը:

Նոյն էջ, Դիկտ. 8: Ամենէն ընդհանրացած սխալներէն է Ս. Նիկողայոսը կոչել Զմիւռնացոյ հայրապետ: Օտարք ունին Bishop of Myra բացատրութիւնը, որ տարբեր է Զմիւռնիայէն: Երուսաղէմի Օրացոյցը ունի Միւռայ:

Նոյն էջի վերջին տողին յիշուած է Յունաց Ս. Կոյսի Յղութեան տօնը: Նախորդ օրը ինչմէ չէ յիշուած Եւրոպացւոցը, զոր Անուրա Յովսէփն կը կոչեն և որը վերափոխուէն ետք Տիրամօր տօններուն մեծագոյնն է Կաթողիկոսներու մօտ:

էջ 112, 2րդ տող, Գրաբոս ... Գրափոս:

էջ 113, 14 Դիկտ., Ս. Յակոբայ նախատեսակը մոռցուած է:

էջ 114, վարէն 8րդ տող, նորին ... նորա:

«ՍԻՈՆ»-Ի ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ամսագրիս նախորդ թիւով Խմբագրութեանս հարցում ուղղած նոյն Օրինորդ մեր առջև դրած է խիստ հետաքրքրական հարցում մը. — Վի՞նչ է Ձեր կարծիքը Garden Tomb կոչուած վայրի մասին: Ի՞նչ տուեալներ կան Ս. Յարութեան Տաճարը իբրև Քրիստոսի խաչելութեան ու յարութեան իսկական վայրը ապացուցանող:

Նախ, առ ի լուստարանութիւն մեր ընթերցողներուն, յայտնե՛ք թէ Garden Tomb կոչուած վայրը, Երուսաղէմի պարզապարտ հին քաղաքին հիւսիսակողմը, գտնուած է 1882ին, Անգլիացի Ճէնէրալ Կորտոնի կողմէ (այդ պատճառաւ, վայրը կոչուած է նաև Gordon's Calvary), որ ի զուր ջանացած է ապացուցանել թէ մեր Տէրը, Պիտոսոսի առջև, այս վերջնոյն ապարանքին մէջ (որուն վայրը կը ցուցուի ներկայիս Via Dolorosa — Խաչի Ճանապարհ — կոչուած ճամբուն վրայ, հին քաղաքէն ներս) դատուել է խաչի մահուան արժանի նկատուելէ ետք, հիւսիսային և ոչ թէ արեւմտեան ուղղութեամբ առաջնորդուած է խաչելութեան վայրը: Սակայն բազմաթիւ են և հիմնաւոր՝ ապացոյցները, Ս. Յարութեան Տաճարի Քրիստոսի խաչելութեան և յարութեան իսկական վայրը ըլլալը հաստատող: Թըւենք զանոնք մի առ մի:

“

Վերջացնելէ առաջ՝ թելադրութիւն մը: Արժանապատիւ Տէր Հայրը չէ՞ր կարծեր որ յարմարագոյն պիտի ըլլար իւրաքանչիւր էջի աջ կողմը սխանակ մը աւելցնել և համապատասխան օրուան դիմաց նշանակել լուսնային ամսաթիւը, ինչպէս ունին Նուիրապետական մեր միւս Աթոռներու Օրացոյցները, մանաւանդ որ իսթանպուլ իսլամական երկրի մէջ գտնուելուն՝ աւելի կարեւորութիւն կը ստանայ լուսնական ամիսը հոն:

ԳԵՈՐԳ Ս. ԺԻՆԻՎԻՋԵԱՆ

1. — Հռովմի Ադրիանոս կայսրը, 135 թուականին, Հրեաները ամբողջապէս արտաքսելէ ետք Ս. Քաղաքէն, իր զայրոյթը դարձուց նորակազմ քրիստոնեայ համայնաքին վրայ, և, խափանելու համար Քրիստոսի խաչուած և թաղուած վայրին մօտ Անոր հետեորդներուն կողմէ, կատարուելիք որեւէ համախմբում և պաշտամունք, Վեցիւս հաստատուածութիւն ձօնուած մահանա՛մ կանգնեց այդ սուրբ վայրին վրայ, ինչպէս Քրիստոսի Ս. Մինդեան և Սողոմոնի տաճարի վայրերուն վրայ շինել տուած էր Ամբողիսի և Ժիվիթերի անունով հեթանոսական աղօթատեղիներ:

2. — Երբ Հեղինէ թագուհին Ս. Երկիր եկաւ ի խնդիր Քրիստոսի խաչափայտին, Քրիստոսի կրօնը ընդունած համայնք մը գոյութիւն ունէր արդէն Երուսաղէմի մէջ: Եւ նկատելով որ մեր Տիրոջ համբարձումէն առդին չէ դադարած գոյութիւնը իրենց կրօնը ծածկարար պաշտող քրիստոնեաներու, անկարելի է որ քանի մը սերունդ անցնելէ ետք մոռացութեան արուէր այն վայրը՝ ուր կատարուեցաւ մարդկային պատմութեան գերագոյն ոգրերգութիւնն ու զոհաբերութիւնը:

3. — Ս. Գերեզմանին մօտիկը (Խաչգիւտի տարած տեղը) թագուհին ջանքերով գտնուած երեք խաչերը, և մանաւանդ անոնցմէ մէկուն վրայ հրաշալի պատահարի մը երևոյթը կասկած չեն թողուր թէ Քրիստոսի խաչափայտն էր այդ մէկը, քանի որ ան կրնար մեր Տիրոջ խաչուած վայրին մօտերը թաղուած ըլլալ միայն:

4. — Խաչգիւտէն քառորդ դար ետք, Ս. Կիւրեղ Հայրապետի օրով, խաչի նշանին Գողգոթայէն մինչև Ձիթենեաց լեռ շողափայլ երեւումը հզօրագոյն է փառաբերան թէ առաջինը ես (և ներկայ Ս. Յարութեան Տաճարը) սրբավայր մըն է և մեծագոյնը Սրբավայրերուն:

5. — Ս. Յարութեան Տաճարէն քանի մը տասնեակ մէթր դէպի արեւելք, Հուստերականներու եկեղեցիին ձախ կողմը, Russian Excavations կոչուած Ռուսական մատուռ մը գոյութիւն ունի, ուր ցոյց կը տրուի ֆուցորդը պարիսպի մը և անոր մէջ բացուած այն անցքին (բրան), ուր-